

---

**Van:** Liesbeth Simon | De Hondsrug UNESCO Global Geopark [mailto:l.simon@dehondsrug.nl]

**Verzonden:** dinsdag 10 juli 2018 16:54

**Aan:** Gemeente Tynaarlo <Info@tynaarlo.nl>

**CC:** Puite, R.J. <S.Puite@tynaarlo.nl>

**Onderwerp:** Subsidieaanvraag 2019 De Hondsrug UNESCO Global Geopark

Geachte heer, mevrouw,

Hierbij ontvangt u de subsidieaanvraag 2019 van De Hondsrug UNESCO Global Geopark.

Met vriendelijke groet,

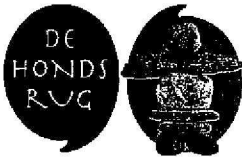
Liesbeth Simon  
Medewerker communicatie  
Hunebedstraat 4A  
9531 JV Borger  
0599-725009 / 06-51 47 46 50  
[www.dehondsrug.nl](http://www.dehondsrug.nl)  
[www.facebook.com/dehondsruggeopark](https://www.facebook.com/dehondsruggeopark)  
[www.twitter.com/hondsruggeopark](https://www.twitter.com/hondsruggeopark)



Organisatie der Verenigde  
Naties voor Onderwijs,  
Wetenschap en Cultuur



• **De Hondsrug**  
• UNESCO  
• Global Geopark



Het College van Burgemeester en Wethouders  
van de gemeente Tynaarlo  
t.a.v. Mevr. S. Puite  
Postbus 5  
9480 AA Vries

Geachte mevrouw Puite,

Datum  
10 juli 2018  
Behandeld door  
C. Posthumus  
Betreft  
Subsidieaanvraag 2019  
Bijlage(n)  
Subsidieaanvraag 2019  
Oplegnotitie

Hierbij vragen wij subsidie aan voor de activiteiten van de Stichting De Hondsrug UNESCO Global Geopark in het jaar 2019.

Gezamenlijk met alle partijen in het Hondsruggebied is de afgelopen periode gewerkt aan een Masterplan voor het De Hondsrug UNESCO Global Geopark met daarin de ontwikkelingsrichting voor de komende 10 jaar.

De kracht van het Hondsruggebied is de unieke driedeling. De ruggen en dalen door ijs gevormd, een veelheid aan archeologische schatten en het cultuurlandschap in de loop van duizenden jaren door mensenhanden gevormd.

In het Masterplan zijn vier programmalijnen gedefinieerd.

**1. De kracht van het Hondsruggebied beleven.**

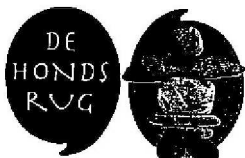
De kracht van het Hondsruggebied ligt in de samenhang en uniciteit van de drie lagen waaruit het gebied is opgebouwd; Geomorfologie, zichtbare archeologie en cultuurlandschap. Deze drie lagen geven het gebied een eigen identiteit en ruimtelijke kwaliteit.

**2. Mensen bewust maken van de kracht van het Hondsruggebied**

Naast een economisch (toerisme) en sociaal (leefbaarheid) doel heeft de status van UNESCO Geopark ook een educatieve waarde. Een belangrijke doelstelling van een Geopark is namelijk het verder ontwikkelen en delen van de kennis over het gebied. Er zijn kansen te over om de educatieve doelstelling van het gebied verder te ontwikkelen en te verdiepen. Daarvoor is meer focus nodig op de drie kernwaarden.

**3. De kracht van het gebied benutten via gebiedsmarketing**

Het merk Hondsrug is bekend. Waar het voor staat is echter veel minder duidelijk want inwoners en bezoekers zien een versnipperd beeld van het gebied. Meer nadruk op de drie kernwaarden levert een scherper profiel op. Zij laten de samenhang en uniciteit van het Hondsruggebied zien en maken het gebied beter herkenbaar voor inwoners en bezoekers. Het Hondsruggebied zal extra bezoekers trekken, ook uit andere doelgroepen, als de eigen gebiedsidentiteit – de drie kernwaarden – in alle uitingen en producten consistent en in samenhang naar voren wordt gebracht.



**De Hondsrug**  
UNESCO Global Geopark

Hunebedstraat 4A  
9531 JV Borger  
www.dehondsrug.nl

*Van alle tijden...*

4. *De kernwaarden van het Hondsruggebied beschermen*

Om de status van UNESCO Global Geopark niet te verliezen moeten de kernwaarden goed behouden en beschermd zijn. Naast het waarborgen van een goede bescherming van de kernwaarden dient ontwikkeling ook te worden gezien als een kans voor behoud. Een systeem om de UNESCO criteria te kunnen monitoren moet worden opgezet.

De subsidieaanvraag 2019 is evenals die van 2018 gebaseerd op de, in het proces rond de opstelling van het Masterplan, gemaakte afspraken. Wij verzoeken u om de jaarlijkse bijdrage die u ons de afgelopen jaren heeft gegeven te continueren. Van uw gemeente vragen wij een bijdrage van € 27.000. De in de aanvraag opgenomen bedragen zijn exclusief BTW. De stichting De Hondsrug UNESCO Global Geopark is BTW-plichtig en moet over de ontvangen subsidies 21% BTW afdragen.

Wij doen een beroep op uw gemeente voor een extra bijdrage. De provincie heeft in de voorjaarsnota inmiddels een verhoging van €50.000,- opgenomen. Van gemeenten vragen wij een financiële bijdrage van €5000,- (excl. BTW) om onze ambities voor 2019 en volgende jaren uit te kunnen voeren. Met deze structurele verhoging van de subsidie zijn wij in staat om het Masterplan op een dusdanige wijze uit te voeren dat de UNESCO status ook op langere termijn behouden kan blijven. Voor de motivering verwijzen wij u naar de bijlage.

Met vriendelijke groet,

Namens de stichting De Hondsrug  
UNESCO Global Geopark

1-6

Cathrien Posthumus  
Manager Geoparkbureau  
Tel. 06-22551281  
[c.posthumus@dehondsrug.nl](mailto:c.posthumus@dehondsrug.nl)

## **Oplegnotitie subsidieaanvraag 2019**

Hierbij treft u de subsidieaanvraag 2019 aan van De Hondsrug UNESCO Global Geopark. In februari 2018 kregen wij het heugelijke nieuws van mevrouw Andrée van Es, voorzitter van de Nederlandse UNESCO Commissie, dat de status van UNESCO Global Geopark weer voor 4 jaar is verlengd. Nadat we in 2013 voor het eerst van een officieel Geopark konden spreken, voeren we vanaf 2015 de naam 'De Hondsrug UNESCO Global Geopark' als we het hebben over ons Hondsruggebied.

### **Masterplan Geopark realiseren**

In 2016 is er door vele partijen waaronder de gemeenten en de provincies, een intentieverklaring ondertekend voor inzet op de uitvoering van het Masterplan (looptijd 2017-2027). Daarmee hebben de partijen aangegeven achter het Masterplan te staan en zich te zullen inspannen om de realisatie hiervan mogelijk te maken. Het Geopark realiseert provinciale en gemeentelijke doelen, vooral op het gebied van kernkwaliteiten, vrijetijdseconomie, internationalisering en Duitsland-agenda en toeristische productontwikkeling. De partijen streven behoud van de UNESCO-status voor de Hondsrug na, dit kan niet zonder realisatie van het Masterplan. In de subsidieaanvraag 2019 is beschreven welke activiteiten uitgevoerd gaan worden in het kader van de uitvoering van het Masterplan.

### **Aanbeveling**

Vanuit de recente evaluatie door het UNESCO Global Geoparks Network zijn ons een aantal aanbevelingen meegegeven die de komende vier jaar opgepakt moeten worden. Aanbevelingen waarover na vier jaar gerapporteerd dient te worden. Het niet voldoen aan de aanbevelingen brengt de UNESCO status in gevaar. De belangrijkste aanbeveling heeft te maken met het verbeteren van de educatie over de kernwaarden van het Geopark op de basisscholen. In 2019 willen wij, met behulp van extra financiële steun van de Provincie Drenthe en de gemeenten dit onderwerp in gaan vullen. De aanstelling van een medewerker educatie en landschap en middelen voor de ontwikkeling van lesmateriaal zijn hiervoor noodzakelijk. Overwogen is om voor de extra inzet op educatie een apart project te maken. Dat zou echter inhouden dat de inzet tijdelijk is en dat is niet de bedoeling.

Dit betekent dat wij extra middelen moeten inzetten om in de toekomst de UNESCO status te behouden.

### **Financiële ruimte**

Wij hebben binnen de bestaande begroting onvoldoende ruimte om deze aanbeveling om te kunnen zetten in activiteiten. De vaste lasten van het Geopark nemen jaarlijks toe. Al vanaf 2011 is er sprake van eenzelfde bedrag wat gefinancierd wordt. Er is tot nu toe geen correctie geweest als gevolg van inflatie en loonkosten ontwikkelingen. De inflatie over deze periode is ongeveer 12%.

Daarnaast heeft de provincie Groningen ambtelijk aangegeven dat de subsidie, zoals die tot nu toe aan de Hondsrug UNESCO Geopark is verleend ter discussie staat. Daarom hebben wij deze post p.m. opgenomen. Wij zullen nog nadere acties ondernemen richting de provincie Groningen.

### **Extra bijdrage**

Wij doen een beroep op de provincie Drenthe en de gemeenten voor een extra bijdrage. De provincie Drenthe heeft in de voorjaarsnota inmiddels een verhoging van €50.000,- opgenomen. Van gemeenten vragen wij een financiële bijdrage van €5000,- (excl. BTW) om onze ambities voor 2019 en volgende jaren uit te kunnen voeren. Mogelijk te financieren uit incidentele middelen. Vanaf 2020 zou dan de verhoogde bijdrage structureel in de begroting verwerkt kunnen worden. Met deze structurele verhoging van de subsidie zijn wij in staat om het Masterplan op een dusdanige wijze uit te voeren dat de UNESCO status ook op langere termijn behouden kan blijven.

*Subsidieaanvraag 2019*  
**Stichting de Hondsrug**  
**UNESCO Global Geopark**

**Inhoudsopgave**

<b>1. Inleiding</b>	<b>2</b>
<b>2. De kracht van het Hondsruggebied</b>	<b>3</b>
<b>3. Visie en ambities</b>	<b>4</b>
<b>4. Activiteitenplanning 2019</b>	<b>6</b>
a. Programmalijn Beleven	6
b. Programmalijn Bewust maken	7
c. Programmalijn Benutten	9
d. Programmalijn Beschermen	12
<b>5. De organisatie</b>	<b>13</b>
<b>6. Financiële zaken</b>	<b>14</b>

**Stichting de Hondsrug**  
**UNESCO Global Geopark**  
**Hunebedstraat 4a**  
**9531 JV Borger**  
**Tel. 0599- 725009**  
**c.posthumus@dehondsrug.nl**

# 1. Inleiding

## *De Hondsrug UNESCO Global Geopark*

In februari 2018 kregen wij het heugelijke nieuws van mevrouw Andrée van Es, voorzitter van de Nederlandse UNESCO commissie dat de status van UNESCO Global Geopark weer voor 4 jaar is verlengd. Nadat we in 2013 voor het eerst van een officieel Geopark konden spreken, voeren we vanaf 2015 de naam 'De Hondsrug UNESCO Global Geopark' als we het hebben over ons Hondsruggebied. Een Geopark kent een ontwikkeling via een holistische benadering. Op diverse onderdelen vinden verbeteringen plaats. Dat resulteert erin dat, met zowel de Geopark- als UNESCO-status op zak, de bekendheid van het Hondsruggebied nationaal en internationaal toeneemt. In 2017 en 2018 is gewerkt aan de uitvoering van het masterplan. De naam is veranderd, nieuwe huisstijlmiddelen zijn gemaakt, diverse ambassadeurscursussen zijn gegeven, evenementen als het mysterie van Het Sleenerzand hebben plaatsgevonden, de Pop-UP route in Groningen is gestart, een monitoringssysteem is in ontwikkeling, het educatieproject op de scholen is gestart en natuurlijk niet te vergeten de nieuwe website is gereed en wordt steeds beter en via de OerToer kun je je bezoek aan het Hondsruggebied plannen. Dit natuurlijk naast de gidsactiviteiten, de Geoparkweek, de inzet van het promotieteam en diverse andere zaken die jaarlijks worden uitgevoerd.

## *Masterplan: The next level*

De kracht van het Hondsruggebied is de unieke driedeling. De ruggen en dalen door ijs gevormd, een veelheid aan archeologische schatten en het cultuurlandschap, in de loop van duizenden jaren door mensenhanden, gevormd. Een sturende rol is hierbij weggelegd voor het masterplan. Het masterplan waarvan de intentieverklaring door alle partijen is ondertekend, is op 15 november 2016 gepresenteerd. Deze subsidieaanvraag geeft aan welke activiteiten het komende jaar ontwikkeld gaan worden om invulling te geven aan de uitvoering van dit masterplan.

De hoofdlijnen van het masterplan vinden hun doorwerking in deze aanvraag. De aanvraag begint met het benoemen van de kracht van het gebied: een inhoudelijke focus die letterlijk en figuurlijk het fundament is van De Hondsrug UNESCO Global Geopark. Daarna volgen de visie en ambities, de activiteitenplanning voor het komende jaar, een organisatorische paragraaf en de begroting 2019. Vanuit de recente evaluatie door het UNESCO Global Geoparks Network zijn ons een aantal aanbevelingen meegegeven die de komende vier jaar opgepakt moeten worden. Aanbevelingen waarover na vier jaar gerapporteerd moet worden. De belangrijkste aanbeveling heeft te maken met het verbeteren van de educatie over de kernwaarden van het Geopark op de basisscholen. In 2019 willen wij, met behulp van extra financiële steun van de Provincie Drenthe en de gemeenten dit onderwerp in gaan vullen.

## 2. De kracht van het Hondsruggebied

De Hondsrug UNESCO Global Geopark is groter dan de Hondsrug alleen. Het beslaat een heel stelsel van evenwijdig lopende ruggen die we samen 'het Hondsruggebied' noemen. Verspreid over een oppervlak van bijna 1.000 km<sup>2</sup> – van Groningen en Haren in het noorden tot Emmen en Coevorden helemaal zuidelijk – wonen er zo'n 265.000 mensen. De kracht van het Hondsruggebied bestaat uit de drie lagen of kernwaarden: de ruggen en beekdalen onder de noemer van de geomorfologie, de daarop te vinden archeologische rijkdom en het bijzondere cultuurlandschap.

### *1. Geomorfologie – ruggen en dalen door ijs gevormd*

Eén blik op de kaart leert dat het Hondsruggebied bestaat uit een aantal kaarsrecht naast elkaar lopende ruggen, waarvan de Hondsrug de meest prominente is. Ze zijn in de Saale-ijstijd ontstaan, zo'n 150.000 jaar geleden. In de laagtes tussen de ruggen ontstonden beekdalen zoals die van de Hunze en de Drentsche Aa.

### *2. Zichtbare archeologie – schatten van onze voorouders*

De bewoning en ontwikkeling van het gebied is rechtstreeks terug te voeren op dit ijstijdenlandschap van dalen en ruggen. Vanaf ca. 3000 v. Chr. vestigden zich de eerste landbouwers op de hogere zandgronden, die ons hun stenen grafmonumenten hebben nagelaten: de hunebedden. Van latere bewoners zijn honderden grafheuvels bewaard gebleven, prehistorische akkercomplexen en stelsels van karrensporen die herinneren aan oude routes over de ruggen.

### *3. Cultuurlandschap – door mensenhanden gemaakt*

Het Hondsruggebied is in de loop van duizenden jaren door mensenhanden gevormd, maar steeds herleidbaar geweest naar de ruggen- en dalenstructuur uit de ijstijden. De oude esdorpen op de ruggen zijn ontstaan in de Middeleeuwen. Later begon men met de randveenontginningen in het Hunzedal en de systematische vervening van de verder oostelijk gelegen veenkoloniën. De namen van de nieuwe veendorpen waren afgeleid van de dorpen op de Hondsrug, bijvoorbeeld Drouwen – Drouwenerveen - Drouwenermond.



### 3. Visie en ambities

#### *Waarheen, waarvoor?*

De bijzondere geologie, natuur en cultuurhistorie maken De Hondsrug UNESCO Global Geopark tot een krachtig en onderscheidend gebied met internationale erkenning. De drie kernwaarden vormen een krachtig fundament voor het effectief promoten en duurzaam ontwikkelen van het Hondsruggebied. Hiermee kunnen we de aantrekkingskracht van het gebied voor zowel bewoners als toeristen vergroten.

Wanneer we deze visie vertalen naar meer gerichte ambities, levert dat er vijf op:

1. Een goed bewaard ijstijdenlandschap, doordat de partners erin slagen de kernwaarden te beschermen en beleefbaar te maken.
2. Prettig wonen en werken: op naar een gebied waar bewoners en ondernemers trots op zijn en zich mee identificeren.
3. Toerisme als motor voor meer werk en bestedingen door een grote aantrekkingskracht op bezoekers in heel Nederland en daarbuiten, door effectieve en eenduidige marketing door de partners.
4. Een gastvrij onthaal door de toeristische en recreatieve branche, die als ambassadeur van het Hondsruggebied fungeert en inzetten op beleving van het gebied.
5. We doen het samen: partners zetten zich samen in om het Hondsruggebied aantrekkelijk te maken en te houden. Stichting De Hondsrug UNESCO Global Geopark initieert productontwikkeling en zorgt voor afstemming en coördinatie tussen alle partners.

#### *Waar staan we nu?*

De afgelopen jaren is er een stevig fundament gelegd wat de vergroting van de aantrekkingskracht van het Hondsruggebied betreft. Resultierend in onder anderen een groene kaart bij de vierjaarlijkse evaluatie. Uit de evaluatie in 2017 hebben wij echter wel een aantal aanbevelingen gekregen.

- Beter zichtbaar maken dat de Hondsrug een UNESCO Geopark is, door het tonen van het Geopark logo op borden bij de toegangswegen in het gebied.
- Uitbreiding van het educatief aanbod aan basisscholen en andere instellingen.
- Het mooie landschap met zijn karakteristieke patroon van parallelle heuvelruggen is moeilijk te herkennen voor de toeristen. Het zal een uitdaging worden de bezoekers op de hoogte te brengen van dit unieke geomorfologische fenomeen.
- Goed opgeleide gidsen spelen een belangrijke rol. Het Geopark moet de trainingsprogramma's zodanig verbeteren dat de plaatselijke gidsen de speciale aantrekkelijkheid van het Geopark gebied op een meer doelmatige manier over kunnen brengen en ook de verhaallijnen goed kunnen vertellen.
- De Hondsrug UNESCO Global Geopark moet de deelname aan de activiteiten van het Global Geoparks Network en het European Geoparks Network intensiveren, waarmee de internationale waarde van het Geopark gebied wordt benadrukt, als onderdeel van de Global Geoparks organisatie en onder de paraplu van UNESCO Global Geoparks.

Daarnaast zijn er echter nog een aantal belangrijke aandachtspunten waaraan we samen willen werken om Hondsrug UNESCO Global Geopark toekomstbestendig te maken. Het gaat bijvoorbeeld om het beter beleefbaar maken van de 'ruggengraat' van het Hondsruggebied: de ruggen en het bijbehorende hoogteverschil. Er is een start gemaakt om, de complex bevonden, structuur van expeditiepoorten, expedities en hotspots te vereenvoudigen. In de nieuwe website en brochures komt dit tot uiting. Dit komt de profilering van het gebied ten goede. Er wordt vaart gemaakt met gericht en gezamenlijk vermarkten van het Hondsrug UNESCO-gebied en werken aan een bezoekersaanbod dat een goede kwaliteit en vindbaarheid heeft. Tot slot is het van belang dat we acties gaan ondernemen om de adviezen uit de monitoring van de hotspots te effectueren. Acties om invulling te geven aan deze onderwerpen komen terug in H4 de activiteiten planning.

### *Voor wie?*

Het Hondsruggebied trekt nu een grote groep bezoekers die horen tot de leefstijlgroepen Lime (gezellig) en Geel (uitbundig). Zij komen af op het mooie landschap, grote attracties als Wildlands of de bungalowparken, voorzieningen voor kinderen en de eindeloze wandel- en fietspaden. De strategie voor de komende jaren is tweeledig. Ten eerste de bestaande bezoekers verleiden langer te blijven door de kwaliteit van het huidige aanbod te verbeteren en uit te bouwen. En vervolgens nieuwe bezoekers aantrekken door meer nadruk te leggen op de UNESCO-status en de drie kernwaarden, met name uit de leefstijlgroepen Blauw (stijlvol en luxe) en Rood (creatief en inspirerend). Mensen uit deze groepen, waaronder ook de internationale 'geotoeristen', voelen zich namelijk aangetrokken tot het landschap en de cultuurhistorie. Maar we willen ook de bezoekers aan de stad Groningen verleiden om een bezoek te brengen aan het noordelijk deel van het Hondsruggebied. Haren en Tynaarlo. Via de pop up fietsroute maar ook door meer aandacht aan de beleefbaarheid van de hotspots daar.

## 4. Activiteitenplanning 2019

### *Vier programmalijnen als ruggengraat*

In het vastgestelde Masterplan 2017-2027 worden vier programmalijnen gepresenteerd. Ze vormen samen een raamwerk waarbinnen de alle beoogde activiteiten en ontwikkelingen gestructureerd zijn. Daarom is ook de activiteitenplanning van 2019 op basis van deze programmalijnen ingedeeld:

- Programmalijn *Beleven* – het versterken van de zichtbaarheid en beleefbaarheid van de Hondsruggebied en de kernwaarden die haar identiteit uniek maken.
- Programmalijn *Bewust maken* – het bevorderen van educatie kennisdeling omtrent de kernwaarden en het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek.
- Programmalijn *Benutten* – de economische ontwikkeling van het gebied mogelijk maken door gebiedsmarketing en productontwikkeling op basis van de kernwaarden.
- Programmalijn *Beschermen* – de kernwaarden van het Hondsruggebied beschermen door beleid, beheer en monitoring.

### **a. Programmalijn Beleven**

#### *Inventariseer de beleefbaarheid van het hoogteverschil*

Er is inmiddels een inventarisatie gemaakt van de plekken in het Hondsruggebied waar het natuurlijke hoogteverschil tussen de ruggen en de beekdalen het grootst is. Ook worden eventuele mogelijkheden om de zichtbaarheid en beleefbaarheid van het hoogteverschil te versterken, in kaart gebracht.

#### *Versterk de beleefbaarheid van de kernwaarden*

In meer algemene zin willen we inzetten op het verbeteren van de zichtbaarheid en beleefbaarheid van de drie kernwaarden. Een voorbeeld van een programma dat in dit jaar doorloopt is het Pingoprogramma, dat samen met terreinbeherende organisaties tot uitvoering komt. Ook soortgelijke initiatieven zal het Geopark steunen.

In overleg met de wegbeheerder, de provincie Drenthe wordt gekeken of het mogelijk is om een landschapsplan te laten maken. Dit plan zou breder moeten zijn dan alleen de beleving van de N34. In het Drentsche Aa gebied is in 2017 een landschapsplan vastgesteld. Met de provincies Drenthe en Groningen wordt gekeken of het mogelijk is om gezamenlijk voor de rest van het gebied ook een landschapsplan te ontwikkelen.

#### *De Hunebed Highway*

Rond de N34, de Hunebed Highway, is een werkgroep gevormd die onderzoekt hoe de beleving van deze verbindingssader van het Hondsruggebied meer beleving kan gaan krijgen en bij kan dragen aan een betere ontsluiting van het gebied. In de visie die de provincie gaat ontwikkelen rond de partiële verdubbeling van de weg kan de beleving mogelijk uitgewerkt worden. De Hondsrug UNESCO Global Geopark, zal in onze visie, het inhoudelijk verhaal moeten leveren voor deze belevingsroute. De oprichting van een business club is in een stroomversnelling gekomen door de oprichting van de stichting Business club Hunebed Highway. De voorzitter van onze stichting heeft een plaats gekregen in het bestuur van de stichting Businessclub Hunebed Highway.

#### *Oude routes over de ruggen: fundamenteel onderzoek*

De prehistorische en middeleeuwse routes over de ruggen in het Hondsruggebied zijn vooralsnog erg eenzijdig en gefragmenteerd onderzocht. Als opmaat naar latere initiatieven om routes nieuw leven in te blazen neemt het Kenniscentrum Landschap (onderdeel van de Rijksuniversiteit Groningen) het initiatief om fundamenteel onderzoek te laten uitvoeren door masterstudenten. Inmiddels is het eerste onderzoek door een masterstudent over dit onderwerp gestart.



### *Digitaal platform voor educatief materiaal*

We hebben de ambitie om het educatieve aanbod in Hondsruggebied – van lespakketten en lesbrieven tot het aanbod op locatie – beter dan dat nu het geval is te ontsluiten. Op de website van het Geopark is het bestaande aanbod dat aansluit bij de kernwaarden op een overzichtelijke manier ontsloten. Partners die op educatief gebied actief zijn worden hier bij betrokken. Ook het aanbod van de poorten moet via onze site te vinden zijn.

### *Educatief programma met NAM en IVN*

Samen met de NAM en het IVN heeft De Hondsrug UNESCO Global Geopark een educatief aanbod ontwikkeld dat voorziet in geologisch onderwijs op Drentse basisscholen. De grondlagen in onze ondergrond, hun ontstaan en het hedendaagse gebruik staan hierin centraal. Het project wordt ook in 2019 binnen het gemeentelijke NME-scholennetwerken uitgevoerd. Elk schooljaar biedt IVN het project aan in twee gemeenten. Het project loopt door tot en met 2021.

### *'Onderzoeksles IJstijden'*

Voor scholen die het gebied bezoeken of scholen uit de regio biedt de Hondsrug UNESCO Global Geopark de Onderzoeksles IJstijden aan. Leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs nemen zelf de grondboor ter hand en doen professioneel onderzoek naar de materialen die ijs, water en poolwinden hier in de afgelopen miljoen jaar hebben achtergelaten. Bij het geven en begeleiden van de onderzoeksles worden ook de Geoparkgidsen betrokken.

### *Hondsrugacademie*

In 2019 worden er opnieuw lezingenseries georganiseerd waarin de verschillende verhaallijnen die het Hondsruggebied rijk is aan de orde komen. Ook door op zichzelf staande lezingen, cursussen en workshops wordt gewerkt aan de bewustwording van bezoekers en bewoners.

### *Overleg met en tussen de poorten, lanceren kennispoorten-concept*

Er is inmiddels structureel overleg met de poorten van het Hondsrug UNESCO Global Geopark. Doel is om de ontwikkelingen en activiteiten af te stemmen en ervaringen te delen. Daarnaast communiceert het Geoparkbureau de inhoudelijke focus op de drie kernwaarden naar de poorten. We gaan het gesprek aan met de bestaande poorten over de educatieve activiteiten en zetten stappen in de ontwikkeling van een aantal poorten tot kennispoorten. Na deze aftastende fase volgt een meer concrete uitwerking van de programma's, activiteiten en netwerken die nodig zijn om de kennispoorten van waarde te laten zijn.

### *Gidsactiviteiten*

Het Geoparkbureau blijft aanjager van het periodieke gidsenoverleg en gaat onderzoeken of het mogelijk is om de gidsenactiviteiten in gezamenlijkheid te coördineren. Op deze manier ontstaat er een aanbod dat niet concurreert, maar zo goed mogelijk aansluit bij de wensen van de bezoekers en bewoners in het hele Hondsruggebied. Samen met Staatsbosbeheer, de landschappen en het Nationaal Park Drentsche Aa. Ook de scholing van de gidsen zal indien mogelijk gezamenlijk worden ingevuld. De gidsenpool van het Geopark verzorgt op aanvraag en regulier diverse activiteiten.

### *Wetenschappelijk onderzoek bijhouden*

Het wetenschappelijk comité van De Hondsrug UNESCO Global Geopark, onder leiding van Theo Spek, hoogleraar landschapsgeschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen, stimuleert het wetenschappelijk onderzoek in het gebied en ziet toe op de wetenschappelijke invulling van het Geopark. Het comité vergadert per kwartaal en is betrokken bij veel van de actuele ontwikkelingen en projecten. De onderzoeksagenda is gekoppeld aan de vraagstukken uit het masterplan. Deze agenda is leidraad bij de inzet van de commissie.

### *Actief in het internationale Geoparknetwerk*

Zowel binnen het Europese als wereldwijde Geoparknetwerk (resp. EGN en GGN) participeert de Hondsrug UNESCO Global Geopark op actieve wijze, bijvoorbeeld door het bezoeken van het jaarlijkse congres en de vergaderingen. Ingezet wordt om rond het thema educatie een gezamenlijk innovatief project van de grond te krijgen met Terra Vita, Odsherred de Shetland eilanden, Chablais en mogelijk nog anderen. Dit project kan gezien worden als een vervolg op het project "HINT". Om de bezoekers, bewoners en partners in het Hondsruggebied meer te betrekken bij het internationale netwerk gaan we het Engelstalige EGN-magazine en foldermateriaal van de UNESCO actief verspreiden.

Inmiddels zijn zowel Gretha Roelfs als Cathrien Posthumus toegevoegd aan de groep UNESCO Global Geopark Evaluatoren. Dit betekent dat zij aan de criteria voldoen om andere Geoparken te evalueren. Deze activiteit kan een positieve bijdrage leveren aan vervolg evaluaties van het Hondsruggebied.

### *GGN-congres in De Hondsrug UNESCO Global Geopark?*

De haalbaarheidsstudie en het concept-draaiboek voor het organiseren van het EGN of GGN-congres in het Hondsruggebied worden verder uitgewerkt. In 2020 zal het congres in Azië worden gehouden. Wij willen, samen met het Gronings congresbureau, kijken of het mogelijk is het congres in 2021 of 2022 naar de Hondsrug te halen. Om de werving hier voor te kunnen uitvoeren is een aanjaagbudget van €30.000,- nodig voor het congresbureau.

## **c. Programmalijn Benutten**

### *De Hondsrug UNESCO Global Geopark: het nieuwe merk uitdragen*

Samen met alle partners zetten we in op het merk 'De Hondsrug UNESCO Global Geopark'. Door ons als zodanig te profileren willen we ons binden aan bewoners en bezoekers van het gebied, en de internationale waardering die de UNESCO-status met zich meebrengt uitdragen. In de nieuwe publieksfolder, op de gebiedsborden en de nieuwe website wordt dit al uitgedragen.

### *Vertaling van de kernwaarden naar expedities en poorten*

Het is zaak dat de drie kernwaarden, die vanaf nu gelden als inhoudelijke focus, hun doorwerking vinden in deze structuur. In de nieuwe website is hier al op ingespeeld. Wat de hotspots betreft wordt in dit plan ook meegenomen hoe de belevingswaarde ter plekke kan worden opgevizeld.

### *Verhaallijn 'Boeren'*

De uitvoering van dit project is in 2017 gestart en zal in 2019 worden afgerond. De Leader-bijdrage is toegekend. Echter het verwerven van fondsen om het tekort te financieren is verre van eenvoudig. De uitvoering van deze verhaallijn is noodzakelijk omdat daarmee de derde kernwaarde van het gebied wordt ingevuld: het cultuurlandschap van het Hondsruggebied met de esdorpen, dat veelal door agrarisch grondgebruik tot stand is gekomen. Binnen deze verhaallijn krijgt de Nabershof in Emmen een functie als poort voor deze expeditie. Aanvragen voor de hiervoor resterende benodigde financiering van fondsen staan uit.

### *Hunzebos 3D*

Het Hunzebos project heeft tot doel het zichtbaar en beleefbaar maken van het rijke ijstijden landschap rondom Exloo. Het is een project dat voor een belangrijk deel wordt gefinancierd via het Leaderprogramma. Voor kinderen wordt er een speelroute aangelegd waar kinderen al spelend kennis kunnen maken met het landschap. Voor geïnteresseerden van jong tot oud wordt er een belevingsroute geprojecteerd, waar bezoekers al wandelend door het landschap kennis kunnen opdoen van de ijstijden en de rijke historie. Door gebruik te maken van moderne media (Apps, augmented reality) kunnen verschillende fasen van de wordingsgeschiedenis van het landschap worden beleefd. De routes worden ontworpen en aangelegd in samenwerking met plaatselijke scholen en ondernemers. De realisatie zal in handen zijn van een gerenommeerd bureau met een bewezen track-record van vergelijkbare projecten.

### *Interreg project "UNESCO Geopark Coöperatie"*

Samen met het naburige UNESCO Geopark Terra Vita, proberen wij een project te realiseren waarbij middelen vanuit het Interreg programma beschikbaar komen. Het project kan, als het lukt om het project geaccordeerd te krijgen, een belangrijke bijdrage leveren aan een vernieuwende profilering van de beide gebieden.

Het project 'UNESCO Geopark Coöperatie DE/NL' streeft naar een nauwe samenwerking van beide Geoparken op de ontwikkelingsgebieden infrastructuur, producten, educatie, marketing en structuren. Met een consortium van acht projectpartners wordt op deze gebieden in de komende vier jaar een aantal maatregelen uitgevoerd. Doel is de duurzame ontwikkeling en verfijning van de profielen van beide Geoparken met behulp van grensoverschrijdende samenwerking. Een Geo game, virtual reality films, bebording Hondsrugpad/Hunenweg, en educatie zijn o.a. maatregelen uit het project.

### *Ambachtsmakelaar*

Het initiatief 'De Ambachtsmakelaar' heeft tot doel het versterken van de bedrijfsvoering van de betrokken ambachtslieden in food en non-food, individueel en als collectief. Het is een project dat voor een belangrijk deel wordt gefinancierd via het Leaderprogramma.

Met de inzet van de ambachtsmakelaar – onderdeel van het OSIRIS netwerk – willen we ambachten/vakkennis behouden en de afzetmarkt van ambachtslieden creëren c.q. vergroten. Dit doet de ambachtsmakelaar onder meer door het creëren van toeristische arrangementen, het stimuleren van krachtig ondernemerschap, het organiseren van samenwerking (ondernemers vullen elkaar aan qua corebusiness en expertise) en het naar de arbeidsmarkt/naar ondernemerschap op-/toe leiden van gezellen.

### *Toeristische producten in ontwikkeling*

Een aantal toeristische producten wordt momenteel ontwikkeld. Het betreft de lange afstand wandelroute 'het Hondsrugpad'/Hunenweg dat in 2018 in boekvorm gaat verschijnen. In samenwerking met het Geopark Terra VITA en het Natuurpark Moor wordt gekeken of het Hondsrugpad/de Hunenweg een Europese kwaliteitswandelroute kan worden.

Samen met de gemeenten wordt onderzocht of de ruiterroute over de Hondsrug meer impact kan krijgen door via een folder, internet en GPS hem te ontsluiten, maar ook door overnachtingsadressen langs de route aan te bieden.

Daarnaast wordt gekeken hoe de bestaande app routes in stand kunnen worden gehouden met gebruikmaking van een meer publieksvriendelijke applicatie.

Het overzicht van de routes is in de nieuwe site helder. Gekeken zal worden waar nog witte vlekken zitten in de infrastructuur.

### *Geoparksafari's*

We gaan in samenwerking met terreinbeheerders en ondernemers door met het neerzetten van kwalitatief goede en makkelijk te boeken Geoparksafari's, waarin recreanten het Hondsruggebied beleven. Belangrijke elementen zijn en blijven innovatie, luxe, kwaliteit, sportief, actief, cultuur en avontuur.

### *Interne en externe promotie*

In 2018 hebben wij een nieuwe folder uitgebracht. In 2018 wordt de folderverspreiding, ook met een Duits- en Engelstalige versie, voortgezet. Verder vindt er gebiedspromotie plaats via onder andere de social media, de website, een driewekelijkse nieuwsbrief, advertenties en redactionele artikelen in toeristische uitgaven, informatieverstrekking via de TIP's, banners bij bedrijven, poorten en evenementen. Ook wordt het De Hondsrug promotieteam ingezet op regionale en landelijke beurzen en bij evenementen. In de communicatie door het Geoparkbureau gaan de drie kernwaarden en het UNESCO-label een centrale rol spelen.

### *Regionale samenwerking in gebiedsmarketing*

Met marketingorganisaties (waaronder Marketing Groningen en Marketing Drenthe) en andere betrokkenen worden jaarlijks afspraken gemaakt ten aanzien van de externe promotie in en over het Hondsruggebied. Ook worden samen met marketingorganisaties campagnes gelanceerd. Op de Hondsrug groeit het besef van de noodzaak om op het gebied van de toeristische promotie nauwer te gaan samenwerken. Wij participeren in deze samenwerking.

#### *Groningen-Haren*

Na een inhaalslag maken Haren en Groningen volwaardig deel uit van het Geoparkgebied. Alle algemene activiteiten van het Geopark bureau komen ook ten goede aan dit gebied. Doordat de provincie Groningen geen financiële bijdrage meer geeft aan de organisatie is de specifieke inzet beperkt. In 2019 staat het verder promoten van (activiteiten rondom) de fietsroute en de hotspots centraal. Ook de realisatie van twee nieuwe 'poorten' in het noordelijke deel heeft prioriteit. De Hondsrugtuin in de Hortus in Haren is gerealiseerd. De informatievoorziening over het Hondsrug Geopark moet nog worden opgepakt. Het Noordelijk Scheepvaartmuseum is bezig met de planontwikkeling om toe te groeien naar het historisch museum van de stad Groningen. In die plannen past het ook de noordelijke poort van het Geopark te worden. In 2019 zal de planvorming verder vorm krijgen.

Er zal samen met de gemeente een plan worden gemaakt voor de verdere uitwerking van de hotspots in de stad.

#### *Geoparkweek*

Ook in 2019 is er weer een internationale Geoparkweek. Wij willen hier dit jaar aandacht aan geven door weer in te zetten op samenwerking met partners en door uit te gaan van bestaande activiteiten. Dit omdat een exclusief aanbod van en door het Geoparkbureau waarschijnlijk niet aansluit bij de vraag in die tijd van het jaar. Het aanbod aan activiteiten en de promotie was in 2018 dermate succesvol dat het een lijn is waarop wij verder willen gaan.

#### *Streekeigen ondernemen*

Via het project 'Streekeigen Ondernemen' wordt in Zuidoost-Drenthe, via de aanstelling van een streekconsulent sinds 2016, invulling gegeven aan de versterking van het (streekeigen) ondernemerschap. Het is een aanpak waarbij bestaande en nieuwe ondernemers gestimuleerd worden om de identiteit van het gebied als economische factor mee te nemen in hun producten. Ingezet wordt op verhoging van kennis, innovatiekracht, kwaliteit en uitstraling van de bedrijven. Het project loopt eind 2018 officieel af maar mogelijk kan er nog een beperkte verlenging plaatsvinden.

#### *Ambassadeurscursussen*

Zowel in Zuidoost-Drenthe als in het noordelijk deel van het gebied zijn in 2017 en 2018 een aantal ambassadeurscursussen georganiseerd. Deze waren heel succesvol. In Zuidoost-Drenthe zullen wij hier mee doorgaan bij voorkeur vanuit het project Streekeigen Ondernemen.

#### *Ondersteuning nieuwe initiatieven*

Diverse ondernemers en organisaties zien De Hondsrug UNESCO Global Geopark als een concept met kansen waar zij zich bij aan kunnen sluiten. Het initiatief voor een Geopark crosscircuit en het fietsevenement Haren-Haren zijn hier voorbeelden van. Het Geoparkbureau adviseert bij de inhoudelijke uitwerking en kan ondersteunen bij de PR en marketing. Dit is een belangrijke rol omdat daarmee invulling wordt gegeven aan een gewenste economische ontwikkeling.

#### *Partnernetwerk*

Meer dan 225 bedrijven en organisaties hebben zich inmiddels aangemeld als partner van het Geopark. De partners onderschrijven de filosofie van het UNESCO Global Geoparks Network en geven aan dat zij een actieve rol willen vervullen bij de ontwikkeling van activiteiten die het imago van De Hondsrug UNESCO Global Geopark versterken. Dit partnernetwerk is een unieke



mogelijkheid om invulling te geven aan nieuwe product-marktcombinaties. De verdere uitrol van het concept van de Geoparksafari's gekoppeld aan een boekingsmogelijkheid, horen hierbij. Onze ambitie is om aan het einde van 2019 250 partners te hebben.

#### *Website*

De website [www.dehondsrug.nl](http://www.dehondsrug.nl) is een belevingssite die recent geheel is vernieuwd. Naast onze eigen content haalt zij haar informatie uit de database van drenthe.nl. Onderzocht moet worden of het haalbaar is om ook een widget te hebben naar de database van Marketing Groningen. De website heeft ook een informatieve functie voor onderwijs, ondernemers, overige partners en subsidiegevers.

In 2017 is er een tool toegevoegd. De OerToer. Bezoekers kunnen zelf hun bezoek aan het Hondsrug gebied invullen op basis van een thema voorstel. Wij willen in 2019 de aandacht voor de OerToer versterken en het aanbod nog verbeteren.

Vanuit de sector en ook vanuit de werkgroep Hunebed Highway is veel vraag naar een interactieve kaart. Wij denken dat de content van onze site zodanig is dat het mogelijk moet zijn om een goed functionerende digitale kaart te ontwikkelen. Deze kan ook door bedrijven en andere organisaties op hun sites worden gepromoot.



#### **d. Programmalijs Beschermen**

##### *De kernwaarden vertalen naar beleid en beheer*

Het Geoparkbureau zet zich in voor een goede bescherming van het archeologisch, aardkundig, landschappelijk en natuurlijk erfgoed in het Hondsruggebied. In overleg met overheden en terreinbeheerders denken we mee over hoe nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, landschappelijk kunnen worden ingepast. Ook jagen we adequate bescherming aan van dit erfgoed, net als het expliciet vertalen van de drie kernwaarden van De Hondsrug UNESCO Geopark in beleid van de overheden en TBO's.

##### *Opzetten van een monitoringssysteem*

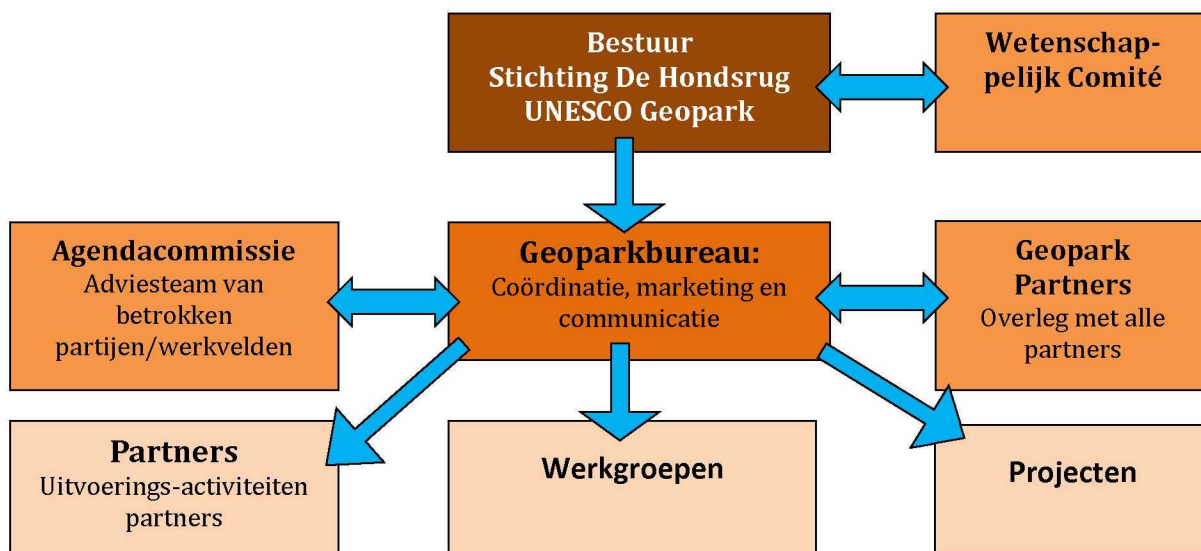
In 2017 is gestart met het opzetten van een monitoringssysteem, dat als doel heeft om een vinger aan de pols te houden bij de mate waarin we voldoen aan de criteria die het UNESCO en de GGN stellen aan de Geoparken in hun netwerk. De monitoring heeft eveneens als doel om te kijken of de beleefbaarheid van de hotspots kan worden verbeterd. In 2018 moet dit monitoringssysteem uitgekristalliseerd zijn: alle hotspots hebben dan een eerste evaluatie gehad. Zo mogelijk worden studenten of de Geoparkgidsen ingezet bij het monitoren. Op basis van de uitkomsten van de evaluatie zal gestart worden met verbeteringstrajecten.

## 5. Organisatie

Begin 2014 is de Stichting De Hondsrug UNESCO Global Geopark opgericht. De tijdelijke projectorganisatie is daarmee vervangen door een organisatie met een structureel karakter. De stichting houdt een relatie met Recreatieschap Drenthe. Dit om overheadkosten te beperken, zorg te dragen voor een goede organisatorische inbedding en om de coördinatie met de toeristische ontwikkelingen in Drenthe te borgen. In het onderstaande schema is deze structuur en de aansturing van Stichting De Hondsrug UNESCO Geopark aangegeven. In deze structuur zijn belangrijke rollen weggelegd voor de Agendacommissie en het Geopark-partnerberaad.

In het masterplan, dat in het najaar van 2016 is vastgesteld, is een apart hoofdstuk opgenomen over de organisatorische ontwikkelingen. Een aantal randvoorwaarden worden daarin genoemd, die van belang zijn om de programmalijnen – en de activiteiten die daaruit voortvloeien, zoals opgesomd in hoofdstuk 4 van deze aanvraag – te kunnen realiseren. Ze staan hieronder kort en bondig opgesomd:

- Een constructieve samenwerking tussen de gebiedsorganisaties die zich bezighouden met gebiedsontwikkeling en –marketing. Bijvoorbeeld met het Nationaal Park Drentsche Aa, dat bijna volledig in het Hondsruggebied ligt en waarmee gezocht wordt naar manieren om elkaar aan te vullen en te versterken. Daartoe is met het Park een samenwerkingsovereenkomst gesloten.
- Versterking van de positie van De Hondsrug UNESCO Geopark in het internationale Geoparknetwerk.
- Handhaving van de bijdragen van de verschillende overheden.
- Een flexibele besteding van middelen om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen en innovatieve ideeën.
- Een vergrote financiële betrokkenheid van het bedrijfsleven, met name bij concrete activiteiten die tot een rechtstreeks gewin leiden voor ondernemers.



## 6. Financiële zaken Begroting 2019

	Jaarrekening Concept	2017	Begroting Herzien	2018	Begroting	2019	
<b>Jaarlijkse kosten</b>							
<b>A Personeelskosten</b>		180698		200098		226943	
Manager (0,9) schaal 12			87031		89167		
Communicatiemedewerker schaal 9			69667		70220		
Projectmedew. educatie en landschap 0,6 schaal 8			28100				samenvoegen 0,8
Medewerker educatie en landschap schaal 8					50000	28100	
Ondersteuning 12 uur/ict			10300		12556		
Verzekeringen			5000		5000		
<b>B Fin. administratie Recreatieschap Drenthe</b>		4076		4200		4200	
<b>C Accountant</b>		3499		3000		3500	
<b>D Reiskosten incl. repr. EGN</b>		19246		10000		10000	
<b>E Huisvesting (incl. bureaustkosten)</b>				29500		29500	
Huur en nutsvoorzieningen		14580	15500		15500		
Bureau kosten en schoonmaak		22441	14000		14000		
<b>F Kosten vrijwilligers</b>		6366		7000		7000	
<b>G Activiteiten en productontwikkeling</b>		77017		49137		50714	
<b>H Educatie Materiaal ontwikkeling</b>						10000	
<b>I Communicatie en marketing</b>		36574		35000		37143	
<b>Resultaat</b>		-26182					
<b>Sub Totaal</b>		338315		337935		379000	
<b>BTW 21%</b>				28946		31932	
<b>Totaal</b>				366880		410932	
<b>Tekort</b>							
<b>Inkomsten</b>							incl. BTW
Subsidie Provincie Drenthe		125000	125000		175000	211750	
Subsidie Provincie Groningen		22000	22000		p.m.		
Subsidie Gemeente Groningen		22000	154000		22000	26620	
Subsidie Gemeente Haren		22000			22000	26620	
Subsidie Gemeente Tynaarlo		22000			27000	32670	
Subsidie Gemeente Aa en Hunze		22000			27000	32670	
Subsidie Gemeente Borger-Odoorn		22000			27000	32670	
Subsidie Gemeente Emmen		22000			27000	32670	
Subsidie Gemeente Coevorden		22000			27000	32670	
Subsidie Recreatieschap Drenthe		20000	20000		20000	24200	
Bijdrage derden		-486	1450				
Inkomsten uit activiteiten		4442	5000		5000		
Inkomsten uit projecten		13359					
<b>Totaal</b>		338315	327450		379000	0	

### Toelichting

De begroting is samengesteld op basis van het in deze aanvraag verwoorde activiteitenprogramma en de huidige en op handen zijnde financieringsafspraken met de provincie Drenthe en de zeven gemeenten.

De personeelskosten en de daarbij behorende reiskosten zijn berekend op basis van het huidige personeel en haar taken. De huisvesting- en vrijwilligerskosten zijn gebaseerd op de huidige kosten. De kosten voor marketing en communicatie en het budget van netwerkbijeenkomsten zijn berekend op basis van ervaringscijfers.

De inkomsten voor het project komen vooralsnog grotendeels uit subsidies, echter ook via het bedrijfsleven en fondsen zullen middelen verworven worden voor activiteiten en productontwikkeling. De beschikbare financiering zal zo effectief mogelijk ingezet worden als cofinancieringskapitaal om extra middelen voor het gebied te genereren.